

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בלק תשפ"ד

כוחו של הרצון

תוכן

א' - דרך הרצון / א

ב' - דרך הראיה / ג

ג' - דרך האהבה / ו

אותו בדרך שבחר לעצמו; בין אם הדרך שבחר לעצמו היא טובה ובין אם היא רעה, עליו לדעת שמשמים יסייעו לו בדרכו.

היסוד הזה הוא חשוב כל כך, שלא הספיקה לרבותינו הגדולים דוגמא אחת לכך, והם טרחו להראות לנו כיצד הוא נשנה ונשלש; לא רק בתורה אלא גם בנביאים ובכתובים.

"מן הנביאים" - היסוד הזה נלמד מפסוק בספר ישעיה (מח, יז): "אני ה' אלקיך מלמדך להועיל, מדריךך בדרך תלך" - בדרך שבה תבחר ללכת, לשם אני אוביל אותך; אם תחפש את הדרך - תמצא אותה.

וכן מהכתובים: "אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן" (משלי ג, לד). אם אתה מחפש לקנות את מידת הענווה - אתה תזכה לה. אם אתה חושק להיות תלמיד חכם - אתה תגיע למקומות הנכונים; אתה תמצא את הרבה'ס הנכונים, את הספרים הנכונים. אתה תופתע לגלות עד כמה תצליח להגיע לאן שאתה רוצה להגיע.

בית הכנסת "מושב לצים"

וכן להיפך, אם אתה מעוניין להימנות בין הבדחנים ואוהב להיות חכמולוג, הקב"ה יזמן לך הזדמנויות לממש את רצונך, וישלח לך חברים כנפשך. אתה יודע מה יקרה? כשתחפש בית כנסת לקבוע בו את מקום תפילתך, אתה תבחר את זה שמתאים לך - מושב לצים. יש די והותר בתי כנסת כאלו, שאם תיכנס לשם בבוקר לפני התפילה, במקום למצוא אנשים שמדברים בדברי תורה, תמצא חבורה של יהודים שיושבים ומתלוצצים. מדי פעם שומעים פרץ עז של צחוק מתגלגל. הם יושבים ומתלוצצים, ומחליפים ביניהם סיפורי לשון הרע, רכילות, וזלזול בצדיקים.

א' - דרך הרצון

הדרך אל הסוף

הגמרא במסכת מכות (י, ב) אומרת כך: "אמר רב הונא א"ר אלעזר, מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו". חז"ל מלמדים אותנו שהיסוד הזה כתוב בתורה, נשנה בדברי הנביאים, ונשלש בספרי הכתובים.

"מן התורה" - בתחילה מביאה הגמרא מקרה מהתורה, מפרשת השבוע, שמהווה ראיה ליסוד הזה. כאשר בלעם התבקש על ידי בלק מלך מואב לבוא לקלל את כלל ישראל, אזי בתחילה בלעם סירב. הקב"ה דיבר אליו ואמר לו: "לא תלך עמָהֶם" (במדבר כב, יב).

אבל כאשר שרי מואב שבו בשנית אל בלעם והפצירו בו שיבוא עמם, תוך שהם מבטיחים לו עושר ואגדי, הקב"ה דיבר אליו שוב, והפעם הוא אמר לו: "קום לך אָתָם" (פסוק יט). כלומר, לאחר שנחישותו של בלעם נחלשה מבפנים - להלן נשוב לנקודה זו, אבל לעת עתה די אם נאמר שלמרות שכלפי חוץ בלעם שמר על עמדתו הקודמת שהוא לא ילך, אבל הוא נחלש מבפנים - הקב"ה אמר: "בבקשה - עשה כרצונך. אתה רוצה ללכת - לך". ואכן, בלעם חבש את אתונו ויצא לדרך - הדרך אל סופו.

פעם, פעמיים, שלוש

יש כאן לימוד עבורנו - כך אומר רב הונא: "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו". אדם שהולך לכיוון מסוים, יקרו לו כל מיני דברים שסייעו לו להגיע לשם. אין זה אומר שהוא יזכה לגילוי נבואי - צריך להיות אדם גדול כדי לזכות לכך - אבל משהו כן יקרה לו, משהו שיוביל

זהו הכלל של "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" - והוא כלל יסודי בדרכי הנהגת השי"ת עם בני האדם. מה שאתה מחפש - לשם יוליכו אותך. אם אתה מחפש דברים טובים, הקב"ה יעזור לך למצוא אותם, ואם אתה מחפש דברים לא טובים, הוא יעזור לך למצוא גם אותם.

בלעם - אדם גדול

אני רוצה לחזור כעת לגיבור סיפורנו, הלא הוא בלעם, על מנת ללמוד פרט חשוב של הנושא הזה, פרט שיתכן ולא היינו עומדים עליו בכוחות עצמנו. כי הנה - אני משוכנע שאילו אנחנו היינו עומדים שם על יד בלעם בשעה ששרי מואב באו אליו בשליחותו של בלק בפעם השניה, לא היינו מוצאים שום דופי במעשיו. הוא פתח להם את הדלת - אז מה? הוא לא אמר להם: "בואו, היכנסו. אני אשקול שוב את החלטתי, ויתכן ואענה לבקשתכם לקבל את ישראל". לא ולא, חס ושלום! בלעם לעולם לא היה אומר דבר כזה.

צריך להבין שבלעם היה אדם גדול. אי אפשר להפוך לנביא ה' בלי שום סיבה; ותהיה הסיבה אשר תהיה - וידוע הפירוש שבלעם זכה לגדולתו רק כדי להוות משקל-נגד למשה רבינו, על מנת שאומות העולם לא יוכלו לטעון: "אילו היה לנו נביא כפי שהיה לעם ישראל, גם אנחנו היינו עושים מעצמנו משהו". אבל זה לא כל כך פשוט. גם לפי הטעם הזה, בלעם נבחר לתפקיד זה בזכות היותו אדם גדול. הוא נבחר על ידי השי"ת לתפקיד מיוחד בגלל שהוא התאים לתפקיד שכזה. ברור אפוא שבלעם היה אדם שראה את עצמו כעבד ה'.

כיצד הגיב בלעם לעבדי בלק כאשר באו אליו בפעם השניה? "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב לא אוכל לעבר את פי ה' אלקי לעשות קטנה או גדולה". כמה רבנים אמריקאיים שנושאים הספדים בבתי הלוויות יכולים לומר דבר כזה? תמורת מעט כסף הם מוכנים להרעיף שבחים על ראשיהם של אוכלי טרפות ומחללי שבת שמתו. יש הרבה רבנים כאלה! איני מתכוון לרבנים אמיתיים, אבל יש אנשים שקוראים לעצמם רבנים שנושאים הספדים נאים על אנשים שלא שמרו תורה ומצוות. פעם הייתי נוכח בהלוויה שבה הרב המספיד השווה בין הנפטר, שהיה יהודי שחי עם גויה, לצדיקים המוזכרים בתנ"ך. למה? כי הוא קיבל על כך תשלום נאה.

ומצד שני עומד לו בלעם, שהוצע לו תשלום נאה במיוחד - בית מלא כסף וזהב; תשלום נאה ביותר! מעולם לא היה רב שקיבל תשלום כזה עבור הספד... ומה עונה בלעם? "גם אם בלק ישלם לי בית מלא בכסף וזהב, אני

יש כמובן בתי כנסת טובים. אם תכנסו לשם תגלו יהודים שיושבים עם ספרים פתוחים. חלקם אומרים תהילים, חלקם אומרים בקשות; הם מנצלים את זמנם כראוי. אבל אם אתה מחפש לצים, אתה תמצא אותם - ובשפע. ואתה תצליח בכך באופן מיוחד, כי הקב"ה יעזור לך בזה.

כך גם בישיבות. כידוע, יש ישיבות, שבהם רוב הבחורים לוקחים את החיים ברצינות; הם מעוניינים ללמוד, הם מחפשים תורה ויראת שמים. אח! איזה תענוג לראות בחורים כאלה. אבל יש גם בחורים שיש להם תחומי התעניינות אחרים - חשובים פחות. ומי שמחפש את הבחורים הללו ימצא אותם. הוא יופתע לגלות כמה הוא יצליח למצוא, גם בישיבות הטובות ביותר, את רובד ה'זיבורית' של הישיבה, ה'עולם התחתון' שלו. אכן, ב'עולם התחתון' הזה לא ישדדו אותך ולא יכו אותך בראש עם אלה, אבל באופן יחסי - גם בישיבות יש עולם תחתון! כמובן שהבחורים הטובים בזים להם ורבני הישיבה פוקחים עליהם עין גדולה, אבל הם קיימים - יש בחורים כאלה. ואם תחפש אותם - עליך להיזהר, כי יתכן והשי"ת יסייע לך, ויתן לך דחיפה קלה - הישר אל תוך דלתם הפתוחה.

זהו יסוד של התורה שאי אפשר להימלט ממנו. לכן, אם תצאו אל העיירות שמחוץ לנוי יורק רבתי, תמצאו יהודים רבים שכבר אינם יהודים, הודות ליסוד הזה. הם ברחו מבראונסוויל לפלטבוש ומפלטבוש ללאס וגאס בגלל שהם לא יכלו לסבול כל כך הרבה יהדות! אכן, בשלב הראשון הקב"ה ברחמיו מנסה פעם אחת נוספת לקשור אותם אל יהדותם. התורה רודפת אחריהם - לא מזמן הקימו מקוה בעיר טינק, אבל מה עושים היהודים המקומיים בראותם שתסמיני פלטבוש מתחילים להגיע עד אליהם? הם מתרגזים. "מקוה, כאן בעיר שלנו?! מה קורה כאן?! לבושי השחורים מתחילים להגיע גם לכאן?" כך הם אומרים.

אז הם מחליטים למכור שוב את בתיהם ולעבור למקום עוד יותר מרוחק, מקום שבו לא ייאלצו להתמודד עם נוכחותם של החרדים. עד שהקב"ה נכנע סוף סוף לרצונם ועוזר להם. "אם זה מה שאתם מחפשים - אני אתן לכם את זה". לכן הגיע דוקטור מון¹, וכל כך הרבה מבני הנוער היהודיים נמשכים לתעמולה חסרת התוכן שלו. כי ה'רוצה לעזור. רצית שמשפחתך תתנתק מהיהדות? הקב"ה כבר ימצא עבורך את הדרך - גם אם לשם כך הוא ייאלץ לגייס איזה משוגע מקוריאיה על מנת לבצע את המשימה...

1. סאן מיונג מון, 'איש דת' דרום קוריאני, היה מנהיגה של כת ידועה אשר לכדה ברשתה רבים מבני עמנו ה'.

ב' - דרך הראיה

ראיה היקפית

אנחנו לומדים כעת פרט חשוב ביותר ביסוד הזה של "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו". אנחנו רואים כאן שה'רצון' הזה לא חייב להיות משהו גלוי לעין. המילה "רוצה" היא בדוקא; מדובר בעצם הרצון, בכמיהה הפנימית לדבר מסוים. ואם אכן רצון זה קיים, האדם יהיה ער להזדמנויות, הוא ימצא אותן בדברים שהוא לא היה מבחין בהם כלל, לולא העובדה שהוא חיפש אותם.

אתם יודעים שקיימים בנו כוחות של תפיסה והבחנה, כוחות שעל ידם אנחנו יכולים להבחין בעובדות וחפצים, שלא תמיד אנחנו עושים בהם שימוש. לדוגמא, יש מושג שנקרא 'ראיה היקפית'. אצל אדם בריא קיימת ראיה היקפית - הוא רואה לצדדים דרך זוויות עיניו. רופאי עיניים מזהירים שאדם שראייתו ההיקפית חסומה, עליו להיבדק אצל רופא, כי הדבר עלול להעיד על בעיה חלילה. לאנשים נורמליים ובריאים יש ראיה היקפית.

אבל העובדה שיש לנו ראיה היקפית לא אומרת שאנחנו עושים בה שימוש. אדם לא יבחין בדברים שאותם הוא רואה מזוויות עיניו, אלא אם כן הוא מחפש אותם. שוטר, לדוגמא, שנסוע לבדו בניידת במהלך סיור לילי, עושה שימוש גם בראיה ההיקפית שלו. כך אימנו אותו לעשות, והוא מתאמן על זה תמיד, כי הוא רוצה לדעת מי מסתתר בפניות ובסמטאות. אין הכוונה שהוא מביט לצד, אלא שהוא מודע למה שקורה שם גם בלי להסיט את הראש הצידה. הוא ערני לסביבתו, ושם לב לדברים שאדם מן השורה לא היה מבחין בהם.

מתקפת הבלשים

מישהו פעם תיאר באוזני מקרה שאירע במהלך קורס לבלשים. התלמידים ישבו בחדר בעוד המנחה מוסר את הרצאתו, כאשר לפתע פרץ אל החדר אדם בלתי שפוי, ותקף את המנחה. כך - לעיני הכתה כולה! התלמידים הוכו בתדהמה! הסיפור כולו לקח לא יותר מכמה שניות. היתה ביניהם התקוטטות קצרה, שבסיומה התוקף קם ויצא מהחדר בריצה.

וכאן פנה המורה לתלמידים ואמר: "תתארו את מה שראיתם זה עתה". מתברר שהכל היה הצגה. "תתארו את התוקף" ביקש המורה. וכמספר התלמידים שישבו שם, כך היה מספר הגרסאות השונות של תיאור התוקף. ומדוע? כי הם לא התכוננו לראות. הם לא חיפשו להבחין בכך.

אומר אך ורק את מה שה' אלוקי יאמר לי". שמעתם? "ה' אלוקי". בלעם ראה את עצמו כעבד ה'.

אלא שהיתה לו בעיה אחת. היה משהו בגישה של בלעם שהביא למפלתו. הוא חיפש משהו מלבד ה'. הוא חיפש הזדמנות אולי כן להרוויח קצת כסף. ואולי קצת כבוד גם כן. עיניו היו פקוחות בחיפוש אחר הזדמנויות - הזדמנויות לצרות.

תקוותו של בלעם

בתחילה ה' אמנם חס על בלעם, וכאשר באו אליו שרי מואב בפעם הראשונה, אמר לו: "לא תִלַךְ עִמָּהֶם" - וזה היה אמור לסלק מליבו של בלעם כל מחשבה אודות כסף וכבוד. ה' אמר 'לא' - וזהו זה. וכשהגיעו שרי מואב בפעם השנייה, הוא היה צריך לסרב לפתוח בפניהם את הדלת. הוא היה צריך לצעוק להם מבעד לדלת הסגורה: "תסתלקו מכאן מהר, ואל תעזו להראות את פניכם כאן יותר!"

אבל במקום לעשות כך, בלעם פתח את הדלת. הוא קיבל אותם, אך אמר להם: "לא אוכל לעשות זאת אלא אם כן ה' יאמר לי כן". אבל הוא חיפש את ההזדמנות הזאת, את הסדק הדק שאותו הוא יוכל לנצל - "אולי, אם תלונו פה הלילה, ה' יאמר לי אחרת, ואולי אוכל ללכת אתכם".

"הו!" אמר ה', "אני רואה למה אתה מקווה, מה אתה רוצה. והכלל אצלי הוא שאם זה מה שאתה מחפש - אם בעיני רוחך אתה מחפש הזדמנויות - אני אכוון ואעודד אותך בכיוון הזה". ולכן הפעם אמר לו השי"ת: "קום לך אָתָם".

אם ה' לא היה אומר כך, בלעם היה נשאר עם ה'פסק' הראשון שהוא קיבל. הוא לא היה משנה את דעתו. "ה' אמר לי לא ללכת, אז אני לא הולך" - כך הוא היה עונה לשרי מואב, גם אם הם היו משדלים אותו עם כל הכסף והכבוד בעולם!

אבל משראה השי"ת שבלעם חפץ ללכת אתם, וכי הוא מעלה את הרעיון, הוא אמר: "זה כבר מספיק כדי ליישם את הכלל של 'בדרך שאדם רוצה לילך'", וה' אמר לו במראה הנבואה: "קום לך אָתָם". וזו היתה תחילת סוף הקריירה של בלעם. קצת חיפוש הזדמנויות - זה כל מה שהוביל אותו לאבדון.

הזדמנות להשלים

אנחנו לומדים כאן יסוד גדול, שעלינו לפקוח את עינינו ולחפש את ההזדמנויות; יתכן והן לא יעמדו בפנינו ממש אלא מהצד - אבל מי שישכיל להיות בגדר 'רוצה לילך' - אכן יוליכו אותו, והוא יבחין בהזדמנויות באמצעות ראייתו ההיקפית. הוא יבחין בהן ויחטוף אותן. כדאי לכם לחשוב על הדברים, כי ההזדמנויות צצות כל הזמן.

לדוגמא - אתה מגיע להשתתף בחתונה, ומגלה שהושיבו אותך על יד הבן-אדם שאתה הכי פחות מחבב. במקרה הוא היה המשכיר שלך בשכונה הקודמת שבה התגוררת, ואתה סבלת ממנו רבות. מה שהוא סבל ממך - לזה אתה פחות מודע. ואתה חושב לעצמך: "מי המשוגע שסידר את מקומות הישיבה בחתונה הזו?! מה, הוא לא יודע שאני לא סובל את האיש הזה?!"

בכל יום אחר, לא היית אפילו מתקרב אליו - כשאתה רואה אותו הולך ברחוב, אתה עובר לצד השני. אבל כעת שאתה בין כה וכה יושב כאן, אתה חושב לעצמך: "אולי לזה התכוון הרב מילר כשאמר שצריך לחפש הזדמנויות. הרי אני כל הזמן אומר לאשתי שאני רוצה להשלים עם היהודי הזה. אני טוען שאני האיש הטוב בסיפור הזה, ושאני רוצה שלום. אז אולי מוטל עלי לפתוח את העיניים כעת ולחטוף את ההזדמנות".

אבל בגלל שאתה לא באמת בגדר 'רוצה לילך', אתה מתבייש לפתוח אתו בשיחה. אתה מעמיד פנים כביכול לא ראית אותו, ומחפש לעצמך מקום חילופי. אוי, איזו טרגדיה! איזו הזדמנות מוחמצת.

אבל אם למדת את היסוד שאותו אנחנו לומדים כעת, אתה תאמר לעצמך: "כן, אני הולך לעשות את זה. ה' שלח לי כעת הזדמנות לשוב ולהתיידד עם האיש הזה. ולמרות שזה נראה כדבר טיפשי - לוותר על כל החשבונות והטענות המוצקים שהיו לי נגדו, רק בגלל טעות בסידור המקומות, אני אחטוף את ההזדמנות!"

המלחמה הקרה

זאת אומרת שככל שההזדמנות הזו נראית לנו כמטופשת, אל לנו לזלזל בה. הלא זהו ה"מוליכים אותו" שלך! השי"ת מזמן לך את הפתח הזעיר הזה כהזדמנות ללכת בדרך זו, ועלינו להיכנס בשעריו של כל פתח שנפתח בפנינו כדי להפוך לטובים יותר.

ניקח לדוגמא יהודי שכמעט ולא שוחח עם אשתו במהלך השנה וחצי האחרונות. טרגדיה. מלחמה קרה בתוך הבית פנימה. שני בני הזוג מבינים שהמלחמה הזו הורסת את חייהם. שניהם יודעים זאת; והם רוצים שלום - אחרת, כל יום הוא גיהנם. אבל איך שוברים את הקרח?

וכאן הסביר להם המנחה שתפקידם כבלשים הוא לעמוד תמיד על המשמר בחיפוש אחר פרטים. איזה סוג חליפה הוא לבש? והאם הוא בכלל לבש חליפה? איזה סוג מכנסיים הוא לבש? איזה סוג נעליים? איזה סוג עניבה? הצלחתם לתפוס את צבע העיניים שלו? מה היה גובה שלו? מה היה גובהו ביחס לסימון הזה שעל הקיר? מקצוען היה מבחין בכל הפרטים הללו, כי הוא מחפש לראות אותם, ואת מה שמחפשים לראות - רואים.

הזדמנויות לעליה

אז עוד לפני דברי הגמרא, יש כאן מציאות פשוטה, שהאדם נמשך באופן טבעי לנושאים ולסוגי החכמה שבהם הוא מעוניין. יש דברים רבים שהיינו שמים לב אליהם אילו הם היו מעניינים אותנו. יש פה היגיון פשוט אפוא, שבני אדם מוצאים את מה שהם מחפשים. זוהי אקסיומה בטבע הבריאה - אם אתה מחפש משהו, אתה תמצא אותו. זה לא אומר שאם אתה מחפש זהב אתה תמצא זהב, אבל אתה תמצא כל מיני דברים.

תוכלו לתרגל את הדבר הזה במשך חמש דקות. לדוגמא, כשתצאו מכאן היום בערב, מיד לאחר ששמעתם את הדברים הפשטניים האלה, הרי שאם אתם בעלי עיניים רחבות, אתם תראו הזדמנויות. יש פה אנשים רבים שמתגוררים בשכונת בורו-פארק, הרחק מכאן. קר בחוץ הערב, והנסיעה בתחבורה ציבורית היא קשה. לך יש רכב. הבט סביבך; את מי תוכל להסיע הביתה היום? באת לכאן עבור מטרה טובה - וכך גם הם. כולם פה אנשים טובים, אז תנסה לברר. יש לך הזדמנות נהדרת - להסיע אנשים הביתה. לפעמים אתה יכול לחסוך להם שעה של נסיעה, שכולל המתנה לשני אוטובוסים ברחובות קרים ושוממים; ואתה יכול להחזיר אותם הביתה תוך רבע שעה. אם היית מספיק רוצה להיות איש חסד, להיות יהודי שאוהב את חבריו, היית מבחין בהזדמנויות. וברגע שתתחיל ללכת בדרך הזו, הקב"ה יעזור לך להגיע עוד יותר רחוק. אבל אתה צריך להתחיל לחפש.

ההזדמנויות היגן בלתי מוגבלות, אבל הקב"ה לא דוחף לך אותן בכח. מוטל עליך, באמצעות הבחירה החופשית שניתנה לך, לנצל אותן. וצריך לחפש אותן.

מה אתם חושבים, שכל הזדמנות תתפרסם באותיות ענק: "הזדמנות פז! עזרה ראשונה להתעלות רוחנית!" או מה שזה לא יהיה? לא! זה יגיע באופן בלתי מורגש, ועליך מוטלת המשימה לעמוד על המשמר, להיות דרוך לכל הזדמנות - ולחטוף אותה ברגע שהיא צצה.

הוא חייב לפקוח עיניים גדולות ולחפש את זה. אולי הוא ימצא איזו חברותא טובה או חבר שילמד אתו מוסר. אגב, זוהי מציאה גדולה - חבר שיסייע לך לגדול. יתכן אפילו והוא ימצא איזה צדיק או תלמיד חכם גדול שידריך אותך בדרך הנכונה ויעניק לך עצה וחיוזוק. זה קורה.

לגלות את הצדיק

אתם מכירים את הסיפור, כיצד רבי ישראל סלנטר וצ"ל הפך למי שהוא. בצעירותו של רבי ישראל, היה יהודי מבוגר שחי בסלנט, ששמו רבי יוסף זונדל. הוא היה נראה בעיני רבים כבעל-הבית פשוט. רבי ישראל כותב שפעם הוא היה עד למקרה בעיירה - אחד השכנים עצר את רבי זונדל ואמר: "רַב יוסף, אני חושב אולי לקנות את הסוס הזה מהגוי. יש לך ידע בסוסים? אתה יכול אולי לבדוק לי אותו?" מה עשה רבי יוסף זונדל? הוא פתח את פיו של הסוס והביט בלסתותיו; הוא בדק את כל השיניים כדי לראות האם מדובר בסוס צעיר ובריא, ואז החווה את דעתו. אנשים חשבוהו לאיש פשוט.

והנה, לרבי יוסף זונדל היה מנהג משונה - הוא נהג לטייל לבדו בשדות שמחוץ לעיר. בני העיר סברו שאכן מדובר במנהג משונה. ככה הוא. זה האיש. אבל רבי ישראל, שהיה אז בחור, היה 'מבקש', והוא חיפש; הוא ראה באיש הזה משהו שונה. רבי ישראל שם לב שרבי יוסף זונדל מדבר לעצמו. הוא התחיל אפוא לעקוב אחריו, תוך כדי שהוא מנסה לשמוע מה הוא אומר.

יום אחד, רבי יוסף זונדל שם לב לבחור הצעיר שעוקב אחריו. "איש צעיר", הוא אמר, "אתה רוצה להיות ירא שמים? תלמד מוסר!" רבי ישראל העיד שהדברים פילחו את ליבו כחץ. והוא הפך לאחד מגדולי עולם בזכות הרצון שלו, בזכות עיניו הפקוחות.

זהו הסוד הגדול של "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" - עלינו לעשות שימוש בתמריצים שנקרים בדרכינו. אם תחפש ותרצה, תמצא הזדמנויות מגוונות במהלך חיך, הזדמנויות שתבחין בהן ותעשה בהן שימוש, בזכות רצונך ללכת בדרך זו. לולא הרצון הזה - היית עובר על יד הזדמנויות אלו מבלי להבחין בהם, אבל בגלל שיש לך רצון, בגלל שאתה מעוניין ומחפש, אתה תבחין בהן - אתה תמצא את הדרכים והאמצעים מוטלים בצדי הדרך, כאלו שאחרים בכלל לא הבחינו בהם. אתה תגלה את הדברים שאותם אתה מחפש, ואתה תגלה אותם בדרכים מופלאות.

אפילו לא עולה על דעתם שזה מה שהם צריכים לעשות. הם יודעים שהצורה שבה הם חיים היא טעות, אבל הם לא יודעים כיצד להיחלץ מהמבוי הסתום שאליו נקלעו.

וכעת אמא שלה נפטרה. אוו! יש לו כעת הזדמנות נהדרת. אם הוא יצליח לסחוט מעצמו כמה דמעות ויפרוץ בבכי אפילו למראית העין, זוהי הזדמנות מפוארת. עליו להיות במרכז העניינים בהלוויה, וכן להיות מראשי המנחמים אותה. הוא צריך ללכת ולקנות לה דברים, פרחים - למרות שהוא כבר מזמן טוען שאלה הם דברים מיותרים, וגם לא מוצדק שיצטרך לקנות לה וכו' וכו', אבל כרגע כדאי לעזוב את כל הטיעונים הישנים! למי אכפת? זהו מצב חרום! עליו לנצל את ההזדמנות הזו!

וגם אם מדובר במשהו הרבה פחות דרסטי. לדוגמא - היא שברה אגרטל. דבר כזה קורה לפעמים בבית. היא נפלה מכיסא עליו עמדה במהלך תליית וילון, ותוך כדי נפילה היא שברה אגרטל שהיה מונח על השולחן בסלון. הנה לו הזדמנות נהדרת להחזיר את חיי הנישואין שלהם לדרך המלך, אם רק יאמר כמה מילים של הבנה ואמפתיה.

לגלות את ההזדמנויות

או לחילופין - אם פיטרו אותו מהעבודה. אם המלחמה הקרה תימשך, היא תשפוך עליו עוד קרח ותאמר: "תראה, זו אשמתך. כבר שנים שאני מזהירה אותך שאתה לא יודע איך להתנהג עם הבוס שלך. ובעצם אתה לא יודע איך להתנהג עם אף אחד! פלא שלא פיטרו אותך עד היום!" אבל אם היא חפצה להתרומם ולנצל את המעמד המיוחד - האירוע הזה, המכה הזו, היא מתנה מאת ה' - אם היא תמהר לעמוד לצידו ותאמר: "יוסי, אל תדאג. אני עומדת לצידך. מאז ומעולם היית בעל טוב, וסיפקת את כל צרכי. דברים כאלה יכולים לקרות לכל אחד, ואתה עוד תראה שתחזור למעמדך הראשון. במוקדם או במאוחר אתה תמצא עבודה - והיא תהיה עוד יתר טובה מהעבודה הקודמת", אזי אפשר ליישר את כל ההדורים. הם יכולים להשיב את השלום על כנו - אם יש להם קצת שכל, הם יוכלו לשוב ולחיות יחדיו באושר. כך שאם יחטפו את ההזדמנויות הרי שבאופן טבעי יוכלו לחיות באושר, אבל למעשה זה יותר מזה. ברגע שחוטפים את ההזדמנות, הקב"ה מסייע. הוא יעשה את שלו, ויוליך אותם עוד יותר רחוק.

זהו תהליך שמיישמים משמים לכל הלך מחשבתו שאדם בוחר לעצמו. כאמור, יהודי שמנסה להיות עובד ה', יקבל הזדמנויות שיתנו לו דחיפה בכיוון הנכון. אבל

"בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" - צריך לרצות! וברגע שנרצה לראות - כמו אותם תלמידים בקורס בלשים - אם נעשה שימוש בראיה היקפית ובאינטואיציה ובחוש הסקרנות, נבחין בעוד ועוד דברים, נתפעל מעוד ועוד דברים, ונכיר בו יותר ויותר. אבל צריך לרצות; צריך להיות מוכנים לראות את מיליוני הדברים שמתרחשים סביבנו.

נפלאות הבורא בפלטבוש

אתן לכן דוגמא באמצעות הציור הבא. פעם סיפר לי מישהו על נסיעתו ל'גרנד קניון'. הוא תאר בהרחבה את נפלאות הבורא שהוא ראה שם, ולטענתו, הוא התפעל מאוד ממה שהוא ראה. ויתכן אמנם שהוא התפעל; אין לי שום סיבה שלא להאמין לו. אבל אדם שיש לו 'דרך' שהוא רוצה לילך בו, כשהוא רוצה להתפעל מהקב"ה, הוא לא זקוק להזדמנויות כל כך גדולות. עיניו פקוחות לרווחה גם כאן בברוקלין. אם הוא מוכן לחפש, אזי הערצתו להשי"ת תגדל מאוד בכל יום. וכשהוא רוצה לראות, הקב"ה עוזר לו לראות.

אמנם איני מתכוון למחות כעת באלה שנוסעים ל'גרנד קניון' או למפלי הניאגרה, אבל אני אומר לכם שזה מיותר. כי ככל שאדם מקפיד לראות דברים, כך הקב"ה יסייע לו להתפעל מכל הדברים הקטנים.

לכן עצתי לכם היא, לחנך את עצמכם להיות 'רוצים', כאן בפלטבוש. אם תרצו, תוכלו לצאת ממש כעת לרחוב ולהביט בעצים. זוהי תצוגה שהקב"ה מציג בפניכם כעת. אלא שמה קורה בפועל? אדם חולף על יד העץ כפי שהסוס חולף על ידו; בלי להבחין, בלי לחשוב, בלי כלום. אבל אדם שהוא 'רוצה' - מחפש! הוא רוצה לראות! וברגע שהוא מחפש - מוליכים אותו, והוא מבחין.

לשם מה?

הוא מביט ורואה שלכל אחד ממיליוני העלים שבשדרות 'אושען פארקווי' - לכל עלה, יש שני צדדים; צד אחד צבוע בירוק כהה שבו יש כמות גדולה של 'כלורופיל', וצד שני צבוע בירוק בהיר, שבו אין הרבה 'כלורופיל'. ותמיד תמיד הצד הכהה הוא זה שפונה כלפי חוץ - לכיוון השמש, ואילו הצד הבהיר פונה לכיוון פנים! ככה זה במיליונים רבים של עלים! כיצד אירע ה'מקרה' הזה? משום שהכלורופיל זקוק לאור השמש, ולכן הצד הכהה פונה לכיוון השמש. הרי לנו תצוגה של הקב"ה, ממש כאן, אצלנו בשכונה.

אני לא אומר לכם דרשות, כל מיני דמיונות. אלו הם עקרונות יסודיים ופשוטים. מה שמוטל עלינו לפני הכל

ג' - דרך האהבה

עולם של בחינה

וכעת אנחנו מגיעים לאחד הנושאים החשובים ביותר בחיינו - שהוא גם אחד הנושאים שמתעלמים מהם יותר מכל. כוונתי להזדמנות לחיזוק וביצור האמונה ואהבת ה' באמצעות ראיית השי"ת בתוך טבע הבריאה.

אכן, אני מודע שיש אולי כאלה שחולקים עלי², והם לא חושבים שהנושא הזה הוא כה חשוב כפי שאני טוען שהוא; אבל אני רק חוזר על דברי הקדמונים. אתם יודעים, החובות הלבבות, לקראת סוף ספרו הגדול, עוסק בנושא של אהבת ה' - כיצד לאהוב את ה' יתברך. זהו נושא גדול שאותו אנחנו לא נלמד כעת, אבל הוא כותב שם שלפני שנגיע לאהבת ה', עלינו לעסוק במה שהוא מכנה 'בחינה'. לחדשים מבינכם - תרשמו לפניכם את המילה הזו, כי זוהי מילה חשובה באוצר המילים של מי שמגיע לכאן.

'בחינה' פירושה לבחון ולנתח, וללמוד בתשומת לב, והחובות הלבבות רוצה שנדע שישנה מלאכה של בחינה וניתוח שאנחנו מחויבים לעסוק בה. הוא כותב שם שעלינו לעסוק בזה לא מעט, אלא להקדיש לעבודה זו זמן רב.

מבול של בחינה

מהו הנושא הזה? מה בדיוק אנחנו בוחנים? מסביר החובות הלבבות שעבודת ההבחינה בעיקרה היא בחינה בבריאה, בתופעות הטבע. מי שחפץ להגיע יום אחד לראש הסולם, למדרגת השלמות העליונה ביותר, אזי אחד התנאים המקדימים לכך הוא ללמוד ולנתח את הדברים שאנחנו רואים בעולם שסביבנו, ובכך להגיע להכרה מוחשית בה', בתוך הטבע.

אני מבין שזהו חידוש עבור רבים. הרוב לא היו אומרים דבר כזה, אבל החובות הלבבות לא רק אומר את הדברים, אלא גם מתכוון אליהם ברצינות. ואם כן - מה בכך שיש אנשים שחולקים ואולי אפילו לועגים לנושא הזה? החובות הלבבות הוא ה'מאן דאמר' בנושא של עבודת ה'. אין עוד רבים אחרים שהם 'מאן דאמר' בנושא הזה, והוא כותב שהשלב הראשון הוא להבחין בה' בעולם שסביבנו.

למעשה, זה לא דבר קשה. החובות הלבבות אומר לנו שהקב"ה מגלה לנו את עצמו כל הזמן. ההזדמנויות להבחין בנוכחותו של השי"ת מומטרים עלינו ללא הרף - מכל עבר. אלא שעלינו להגיב להזדמנויות הללו באופן הנכון - עלינו לרצות ולחפש אותם.

2. א.ה. ראה בספר "שערי אורה" להרב זצ"ל (ח"א, עמודים צ-צב) שמרחיב על הנושא הזה.

גיוון בהפצת הזרעים

כך גם לגבי זרעים. אנחנו רואים כל כך הרבה סוגים של זרעים! ישנן כמה וכמה שיטות שבהן הזרעים מופצים. יש עצים שפשוט משליכים את הזרעים כלפי מטה. יש זרעים בעלי כנפיים, שמתעופפים באוויר. יש זרעים שמזנקים החוצה ברגע שמישהו נוגע בצמח. יש זרעים שנאגרים בתוך מיכל שצובר בתוכו לחץ גז, ובהגיע הזמן הוא מתפוצץ ומפזר את הזרעים. יש דרכים רבות שבהן הזרעים מופצות. והשאלה היא: למה צריך שיטות רבות כל כך? מדוע שכל הזרעים לא יופצו באותה השיטה?

והתשובה היא, שהקב"ה מנסה לגרום לך להבחין בהם. כבר שנים רבות שאתה דורך על זרעי אָדָר - הפזורים על המדרכה - ומעולם לא שמת לב לכך שלכל זרע מחוברת כנף מדהימה. רק מי שיתכופף, ירים את הזרע, וישליך אותה אל הרוח - רק אז הוא יראה כיצד הזרע מסתובב כמו מסוק, ויבין סוף סוף שיש דברים בגו.

בשבוע שעבר הלכתי ברחוב יחד עם בן ישיבה, ותוך כדי הליכה הצבעתי לו על זרעי האָדָר שהיו מפוזרים על הקרקע. "אה, אני כבר מכיר את הזרעים הללו", כך אמר. "ילדים משחקים בהם, ומשתמשים בהם כשפמים". זה כל מה שהוא יודע, שזה משמש כשפם לילדים. הוא חושב שזה כלום. יש כאן זרע בעל כנפיים! מכשיר מדהים ומפואר! מכשיר מעופף!

המלאכים בסוכה

לפני מספר שנים ישבתי בסוכתי ואכלתי סעודה, כאשר הבחנתי במספר זרעי אָדָר שחדרו לסוכה דרך הסכך. אמרתי לעצמי: "אני חייב לארח את הזרעים הללו. אלו הם מלאכים קטנים שנשלחו אלי ממרום". הם התעופפו פנימה, אל תוך סוכתי, והכריזו: "הבט בנו! אתה מתעלם מאיתנו; אתה דורך עלינו. הרם אותנו וחשוב עלינו; חשוב על מי שברא אותנו".

לכן אני שומר זרע אחד כזה בכיסי. ראו; הנה, יש לי כאן אחד ביד. כשרואים את זה, קל יותר לדבר על זה. והנה עמוד השדרה; כי החומר הזה הוא דק ביותר. כשהוא מתייבש ונמתח הוא תופס את הרוח וזה משנע את הזרע. וברגע שהרוח תופסת אותו, הוא מתחיל להסתובב, ככה [א.ה. כאן הרב סובב את הזרע בידי באופן שבו הוא מתעופף באויר] - ובכך הוא מצליח להתגבר על כח המשיכה במידה מסוימת, ואינו נופל מיד במקומו. אתם רואים את הקוים הללו שעוברים בתוך העלה? כשהוא עוד היה ירוק, אלו היו צינורות זעירות שהובילו נוזלים וחומרים לכל חלקי העלה. אבל יש להם תכלית כפולה,

הוא להסיר מעלינו את הגישה שאליה הורגלנו, ולשאול את עצמנו שאלה יסודית: מה התכלית של כל חלקי הבריאה? ואם ננסח את השאלה אחרת: מדוע יש צורך בכל כך הרבה פרטים שונים ומגוונים בבריאה? מדוע הטבע הוא כל כך מורכב? כל כך הרבה סוגי עצים עם כל כך הרבה סוגי עלים. כל כך הרבה סוגי זרעים וצמחים ופרחים. באופן כללי - מה התכלית של כל אלו, של כל המגוון העצום הזה?

כדי לענות על שאלה זו, אנו פונים לקהלת (ג, יד), שאומר לנו משפט מפתח: "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה" - מדוע ה' ברא את הכל? "שִׁיבְאוּ מִלְפָּנָיו" - כדי להראות שיש בורא לעולם; כדי שתהיה לנו הכרה חושית בבורא. ויתירה מזו, כדי לגלות לנו איזה סוג בורא הוא - עד כמה חכמתו היא נצחית ועד כמה חסדו הוא אינסופי.

אבל מה התועלת בכל זה אם אנחנו לא מבחינים בכך? כל התכלית הולכת לאיבוד. אז מה עשה עבורנו השי"ת בטובו וחסדו? הוא לא רוצה שתבזבז את החיים. הוא רוצה שתבחין בדברים. ולכן הוא ברא גיוון! וכך, במקרה שלא הבחנת בנפלאותיהן של הוורדים האדומות, אז בפעם הבאה שתחלוף על פני גינה ותראה וורדים בצבע ורוד, אולי תבחין אז, בפעם השניה, במה שלא הבחנת בפעם הראשונה.

גיוון בארוחת הערב

זה כמו אדם שאשתו מבשלת עבורו ארוחה זהה בכל ערב, ועד מהרה הוא שוכח מי היא זו שמכינה את הארוחה. אז אשתו מחליטה לגוון. ערב אחד היא תכין עוף בתיבול פלוני, ולמחרת היא תגיש לו עוף עם ציפוי אלמוני - בתקוה שהוא יבחין בזו שמכינה עבורו את העוף!

אז אם אתם אוכלים תפוח אדום ואתם לא מעריכים אותו - וצריך להעריך אותו; איזה פאר והדר יש בתפוח אדום! איזה חן ויופי! איזה נס! איזו אריזה מדהימה - מעוצבת בשלמות! אך מי שטיפש מספיק לא לשים לב לזה, מי שראשו סתום ואטום והוא מחמיץ את ההזדמנות הזו, אז אולי יום אחד הוא יאכל תפוח זהוב ולפתע הוא יוכה בתדהמה: איזה גוון מדהים! וזה יעיר אותו ויגרום לו להכיר במי שברא עבורו את התפוח!

הגיוון מעורר את השכל לחשוב על דברים שהוא עלול היה להתעלם מהם. זו התכלית של הגיוון; לעורר את האדם לשים לב לדברים שהוא לא הבחין בהם קודם לכן. כך כותב רש"י במסכת ראש השנה (לא, א ד"ה שברא³). הוא כותב שהתכלית של הגיוון הוא כדי שנתעורר להבחין בזה, ובכך נמקד את תשומת ליבנו לזה.

3. "כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם". א.ה. וכן מבואר בחובות הלבבות שער הבחינה סוף פרק א.

בואו נהיה מעשיים

יוצאים לדרך

כל אדם בוחר לו את מסע חייו. ישנן דרכים רבות שבהן אפשר לבחור, וה' יוליך אותנו בזו שהוא חפץ ללכת בה - אך מוטל עלינו לשים לב להזדמנויות שהקב"ה מניח בדרכנו. השבוע נדאג להיות בגדר "רוצה לילך". נקדיש בלי נדר דקה מדי יום כדי להתבונן במגמות וברצונות האמיתיות שלנו, ונוודא שלא בחרנו בבחירה הלא נכונה, כפי שעשה בלעם, ונזכיר לעצמנו את הדרך הטובה שאנחנו באמת רוצים בה. ונקדיש דקה נוספת לנסות לזהות פתחים והזדמנויות שהניח הקב"ה בחיינו אשר יכולים להוליך אותנו בדרך זו, וכך נגביר את ערנותנו להזדמנויות אלו.

שאלה:

אם המצוה של עונג שבת היא חשובה כל כך, מדוע היא אינה מוזכרת בתורה?

תשובה:

בוודאי שעונג שבת מוזכר בתורה! "וַיִּבְרַךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי" (בראשית ב, ג) - והוא רוצה שגם אנחנו נברך אותו. כאשר אנחנו רואים שהקב"ה נח ביום השביעי, אנחנו מיישמים את היסוד הגדול שכאשר התורה מתארת משהו שאותו השי"ת עושה, המטרה היא שאנחנו נידמה אליו. הקב"ה אמר ששבת יהיה יום מנוחה. הוא אמר שעלינו לנוח. הוא אמר שבנינו ובנותינו צריכים לנוח, ושבנינו צריכים לנוח - אפילו החמורים שלנו צריכים לנוח. כולם צריכים לנוח ולא לעבוד. האם זה לא עונג? מנוחה היא עונג שבת - בוודאי שהיא עונג שבת!

ואחרי שכך אמר השי"ת, בא ישעיה הנביא ואמר: "וְקָרָאתָ לְשֵׁבֶת עֲנָג" (ישעיה נח, יג). המילים הללו של ישעיה הם פירוש למילים של התורה. הנביא רק אומר באופן מפורש את מה שה' כבר כתב בתורה. אנחנו מבינים אפוא שהקב"ה הוא זה שרוצה שנתענג ביום השבת, כדי לזכור את מעשה בראשית, שבו השי"ת ברא לנו עולם למטרת הטבה וחסד.

כי כשזה מתייבש, הן הופכות למוטות המייצבות את החומר הדקיק של העלה. כי מצד אחד, זה חייב להיות בעל משקל קל על מנת לעוף באוויר, אבל יחד עם זה, כדי לייצבו, יש לו עמוד שדרה - וכל המוטות הללו מעוגנות בעמוד השדרה. מרגש להביט בזה!

והנה, עלה נוסף עם זרע, 'אלנת'ס' שמו, מעוצב באומנות רבה. הוא מעוצב כמו מדחף, שתי הקצוות שלו מתעקמים, כך שכאשר הרוח נושבת, הוא מתרומם ועוזב את צילו של העץ שעליו גדל - אילו היה נופל מתחת לצילו של העץ, הוא לא יכול היה לגדול כראוי. וה'נוסע' יושב בדיוק באמצע, הזרע ממוקם בדיוק באמצע העלה, וכך הוא שומר על איזון מושלם. אתם שומעים? זהו דבר פלא. חבל שאינכם יושבים כאן ממש על ידי כדי לראות את זה בעיניים באופן ברור.

לפתוח את העיניים!

זו תכלית החיים - להבחין בדברים הללו! לכן הם נבראו. "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שְׂרָאוֹ מִלְּפָנָיו" - הוא ברא את הכל על מנת שכולם יכירו בו יותר ויותר. וזה נמצא ממש מול העיניים שלנו. איננו זקוקים לשום ספרים. לא צריך ללכת לספריות. ברגע שאדם מוכן לפתוח את העיניים ולהשתמש בשכל, הוא בעצמו כבר יוכל לחבר ספרים.

כך הוא בכל נושא בחיים, בכל תחום של עלייה ושלמות. מידות טובות, השקפות ישרות, השגות נכונות, תורה ומצוות, הכל - ככל שהאדם רוצה ומחפש יותר, כך הוא מוצא יותר. אתה רוצה לעשות חסד? תפקח את העיניים. אתה רוצה ללמוד תורה, להשלים עם מישהו, או לקיים מצוות? תמשיך לחפש הזדמנויות. אתה רוצה להבחין בבורא יתברך בתוך העולם שסביבך? אז תפתח את העיניים! ברגע שתצא לדרך אל עבר הגדלות, הקב"ה יעזור לך. כך מבטיחה התורה: "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו".

שבת שלום ומבורך!